

A *BALLUS RUFIPES* (SIMON, 1868) (ARANEAE: SALTICIDAE) MEGJELENÉSE A BALATON-FELVIDÉKEN

BAUER Norbert¹ – KENYERES Zoltán¹ – SZINETÁR Csaba²

¹Bakonyi Természettudományi Múzeum, Zirc

²Berzsenyi Dániel Főiskola Állattani Tanszék, Szombathely

Abstract: Appearance of *Ballus rufipes* (Simon, 1868) (Araneae: Salticidae) in the Balaton-Uplands – A new – Balaton-Uplands – appearance of *Ballus rufipes* which had been previously reported only from three localities (Pilis Mountains: Nagy Strázsa Hill, Budai Mountains: Sas Hill; Villányi Mountains: Szársomlyó) is published in this paper. In Hungary it only had been turned up during the examination of spiders overwintering in snail-shells and during grass-netting of the taxon collected with power-driven insect collector (motorised hand-held suction sampler in its new place of occurrence on the Csobánc Hill (Tapolca Basin). Its habitat – as well as its other known habitats in the country – is a thermophilic dry slope grassland steppe of southern exposure. Its other appearances are expected in Hungary.

Bevezetés

SZINETÁR és mtsai (1998) faunára új fajként közlik a mediterrán *Ballus rufipes* megjelenését a Kárpát-medencében. A faj tipikus dél-európai elterjedést mutat (ALICATA –CANTARELLA 1987). Dél-Európán kívül Németországból ismert néhány lelőhelye (BAUCHHENS 1992, 1995). A dorogi Nagy-Strázsa-hegyen, a budapesti Sas-hegyen, majd a nagyharsányi Szársomlyón való előkerülése faunisztikai és állatföldrajzi különlegességnek számít (a két utóbbi lelőhely még nem publikált adat). A faj előkerülésének jelentőségét fokozza, hogy ezen területek egy részén, így például a Sas-hegyen korábban is szisztematikus vizsgálatok történtek (BALOGH 1935). Hasonlóképpen megemlítendő, hogy a Kárpát-medence bokorerdő társulásainak átfogó kutatása (LOKSA 1966), valamint a Pilis részletes vizsgálata során sem került elő a faj (LOKSA 1988, 1991). Az állat eddigi hazai adatai részben csigaházban áttelelő pókok vizsgálatából (Nagy-Strázsa-hegyen), részben xerotherm élőhelyeken folytatott, motoros rovarszívóval végzett gyűjtésekből (Sas-hegy, Szársomlyó) származtak.

2. ábra: *Ballus rufipes* (Simon 1868) (fotó: Bauer Norbert)
2. ábra: A faj élőhelye a Csobánc déli lejtőjén (fotó: Bauer Norbert)

Terület és módszer

A szerzők száraz gyeptársulásokban előforduló egyenesszárnyú együttesek élőhelyválasztására, élőhely-indikációjára irányuló összehasonlító vizsgálataik terepi mintavételezése során a Csobánc (375 m, Tapolcai-medence) déli lejtőjén egy impozáns küllemű ugrópókfajra, a *Ballus rufipes*re (1. ábra) figyeltek fel. Mivel a fent említett korábbi vizsgálatok adatgyűjtése során már találtak élő példánnyal, a makroszkóposan is könnyen determinálható faj felismerése nem okozott gondot. Az állat fűhálózás során került elő, bazalt alapközeten kialakult, szilikát lejtősztyeppret (*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Májovsky 1955) társulásból. A gyepek sziklagyeppekkel és sajmeggyes bokorerdővel alkot mozaikkomplexet (2. ábra), melyben a bokorerdő kiterjedése a legjelentősebb. A lejtősztyepp strukturáltságára jellemző, hogy a felső szintben a csenkesz fajok (*Festuca valesiaca* és *Festuca pseudodalmatica*) és a hegyi árvalányhaj dominálnak, az alsó szintet főként gyakori szárazgyepfajok alkotják. Az átlagosan 90%-os záródást mutató gyepek – a sűrű turistaút-hálózat következtében – szinte mindenütt zavart, néhány 10 négyzetméteres érintetlenebb foltokkal. Az állat élőhelyét az egyre gyakoribb siklóernyős látogatók aktuálisan és fokozottan veszélyeztetik.

Az etil-alkoholban konzervált bizonyító példány a Berzsenyi Dániel Főiskola (BDF) Állattani Tanszékén került elhelyezésre.

A Ballus rufipes (Simon, 1868) jellemzése

Az élő példányok feltűnő színezetük és alakjuk alapján könnyen felismerhetők. A teljes testméret átlagosan 3 mm, mely közel egyenlő arányban oszlik meg az elő- és utótest között. Az állat teste fekete alapszínű. Mikroszkóp alatt jól látható, hogy rövid fehér szőrzet borítja, mely bársonyos megjelenést eredményez. A sötét testtől élénken elütnek a kontrasztos színezetű lábak. A proximális részek korall- vagy kárminpirosak, a végük kivilágosodó sárga. A 3. és 4. láb háti oldalának elülső szegélye hosszanti fekete csíkot visel. Ez a csík a 4. láb lábszárán a háti oldalra teljesen felhúzódik, és felülnézetben jól látható háromszög alakú foltként jelentkezik. Az első láb lábszára erősen megvastagodott és élénk fekete színű a hím példányoknál. Az alkoholban tárolt példányok színe fokozatosan halványul, és hasonlónak válik a hazánkban is általánosan elterjedt *Ballus chalybeius*-hoz. A hím tapogatólába szintén hasonlít a *Ballus chalybeius*-hoz, de a pikkely és a lábszár szőrzete eltérő. A *Ballus rufipes* esetében a pikkely csúcsán lévő sűrű szőrzet a pikkely vége felé egyenletesen növekvő hosszúságú szőrökből áll, a *Ballus chalybeius* esetében a pikkely csúcsán két eltérő magasságú szőrmező van, melyek közül a pikkely végén az alacsonyabb szőrzet figyelhető meg. A *Ballus rufipes* tapogatólába combjának külső oldalán egy kis foltban erős fehér szőrszálak láthatók.

A két faj élőhelye lényeges különbséget mutat. A *Ballus chalybeius* tipikusan cserjék és fák lombzatán él, míg a *Ballus rufipes* talajlakó faj. Eddigi hazai, valamint németországi élőhelyei alapján megállapítható, hogy déli, délkeleti kitétettségű, gyér növényzetű, xerotherm gyepekben fordul elő. Mészkö, dolomit és szilikát alapközeten egyaránt előkerült. Feltételezhetően az ország számos további területén is él a faj. Megfigyelésére és gyűjtésére legalkalmasabbnak tekinthető a motoros rovarszívó, valamint az egyelő gyűjtés. Az elterjedten alkalmazott talajcspadázás, mint gyűjtő módszer a faj kimutatására kevésbé alkalmas, de Németországban így is gyűjtötték (BAUCHHENS 1992). Más ugrópókokkal együtt eredményes lehet az üres csigaházak átvizsgálásával történő gyűjtése is.

Irodalom

- ALICATA, P. – CANTARELLA, T. (1987): The genus *Ballus*: a revision of the european taxa described by Simon together with observations on the other species of the genus – *Animalia* 14. (1/3): 35–63.
- BALOGH J. I. (1935): A Sas-hegy pókfaunája. Faunisztikai, Rendszertani és Környezettani Tanulmány – Sárkány Nyomda Rt, Budapest.
- BAUCHHENSS, E. (1992): Wiederfunde von *Ballus rufipes* in Deutschland (Araneae Salticidae) – *Arachnol. Mitt.* 4.: 56–78.
- BAUCHHENSS, E. (1995): Überwinternde Spinnen aus Schneckenhusern – *Arachnol. Mitt.* 9.: 57–60.
- LOKSA I. (1966): Die bodenzoozönologischen Verhältnisse der Flaumeichen-Buschwälder Südostmitteleuropas – *Akadémiai Kiadó, Budapest.*
- LOKSA I. (1988): Über einige Arthropoden-Gruppen aus dem Biosphäre-Reservat des Pilis-Gebirges (Ungarn) – *Opuscula Zoologica* 23.:159–176.
- LOKSA I. (1991): Über einige Arthropoden-Gruppen aus dem Pilis-Biosphären-Reservat (Ungarn). 2. Die Diplopoden, Chilopoden, Weberknechte und Spinnen aus dem Gebiet zwischen Kakas-Berg (Pilisszentkereszt) und Ispán-Wiese (Mikula-harasz) – *Opuscula Zoologica* 24.:129–141.
- SZINETÁR CS. – GÁL ZS. – EICHARDT J. (1998): Spiders in snail shells in different Hungarian habitats – *Misc. Zool. Hung.* 12.: 67–75.

Zusammenfassung

Aufreten des *Ballus rufipes* (Simon, 1868) (Araneae: Salticidae) im Balaton-Oberland – SZINETÁR und Mitarbeiter (1998) teilen als neue Art für Faune das Vorkommen des mediterranen *Ballus rufipes* im Karpatenbecken mit. Die zeigt eine typische südeuropäische Verbreitung (ALIVATA – CANTARELLA 1987). Außer in Südeuropa sind einige Lebensräume in Deutschland bekannt (BAUCHHENSS 1992, 1995). Am Doroger Nagy-Strázsa-Berg, am Budapester Sasberg und danach am Nagyharsány Szársomlyó auftretende Vorkommen zählen zu den faunistischen und tiergeographischen Besonderheiten (für die beiden letzten Vorkommen gibt es noch keine publizierten Daten). Die bisherigen einheimischen Daten des Tiers stammen aus der Prüfung von in Schneckenhäusern überwinternden Spinnen (am Nagy-Strázsa-Berg) teils aus an xerothermen Lebensräumen mit motorisierten Insekten-saugern durchführten Sammlungen (Sasberg, Szársomlyó). Das Tier kam beim Graswickeln aus einer auf basaltischem Grundgestein gebildeten, silikatischen Hangsteppen-grasgemeinschaft (*Potentillo-Festucetum pseudodalmaticae* Majovsky 1955) zum Vorschein. An der Basis bisheriger einheimischer und deutscher Lebensräume kann festgestellt werden, daß sie in südlich und süd-östlich gerichteten, spärlich bewachsenen, xerothermen Wiesen vorkommen. Auf Kalkstein, Dolomit und silikatischem Grundgestein kommen sie in gleicher weise vor. Es kann angenommen werden, daß die Art auch in zahlreichen weiteren Gebieten des Landes lebt.

A szerzők címe (Authors' adress): BAUER Norbert és KENYERES Zoltán
Bakonyi Természettudományi Múzeum
H-8420, Zirc
Rákóczi tér 1.

SZINETÁR Csaba
BDF, Állattani Tanszék
H-9700, Szombathely
Károlyi Gáspár tér 4.
e-mail: szcsaba@fs2.bdtf.hu